

Växt- och kontrollavdelningen
Jens Weibull
jens.weibull@jordbruksverket.se

Referensgruppen för odlad mångfald, 2021-04-20

Mötet genomfört som Zoom-möte

Närvarande:

Mats Andersson, Sveriges pomologiska sällskap; Björn-Axel Beier, Naturvårdsverket; Erik Blomqvist, Föreningen Sveriges stadsträdgårdsmästare; Sanna Black Samuelsson, Skogsstyrelsen (endast fm); Carin Bunnvik, Jordbruksverket (ordförande); Bo Gertsson, Lantmännen Lantbruk; Anders Glassel, Statens fastighetsverk (SFV); Jonatan Leo, SLU; Florian Maindl, Föreningen Sesam; Ulf Nilsson, FOR; Gustav Olsson, Kulturen; Helena Persson, SLU/Pom; Karin Persson, SLU/Nationella genbanken; Maja Persson, LRF Trädgård; Jan Svensson, NordGen; Åsa Thorsell, Riksantikvarieämbetet; Annika Vinnersten, Uppsala linneanska trädgårdar; Jens Weibull, Jordbruksverket (sekreterare)

Frånvarande: Ingen

1. Öppnande

Carin Bunnvik öppnade mötet och dagordningen godkändes.

2. Välkomnande av nya ledamöter – kort presentationsrunda

Mötet var det första i Poms nya programperiod. Nya ledamöter för dagen var Mats Andersson, Jonatan Leo, Florian Maindl och Gustav Olsson som presenterade sig allteftersom de anslöt till mötet.

3. Planering inför 2021

i. Budgetläget

Carin beskrev kortfattat Jordbruksverkets arbete med budgeten inför den nya programperioden, och beklagade att myndighetens äskande inte hade fått gehör inför 2021. I äskandet för 2022 har behovet för att ekonomiskt stärka arbetet med växtgenetiska resurser lyfts fram ännu en gång och förhoppningen är naturligtvis att det ska ge utdelning i kommande regleringsbrev.

ii. Om mål och aktiviteter

- **Jens** inledde med att ge en översikt över det nya programförslagets mål och aktiviteter, samt hur det är tänkt att genomföras och följas upp (se bilaga 1). För vart och ett av målen finns det tydliga skrivningar. Huvudansvaret vilar på en handfull identifierade aktörer, men de förväntas samverka med andra medaktörer som det lämpar sig.

En plan för åtgärder under perioden 2021-2023 har redan skickats ut. Separata utskick till ansvariga aktörer kommer också att göras.

- **Agneta Börjeson** presenterade aspekter på Mål 11 – Från genbanksmängd till utsädesvolym med särskilt fokus på fröförökade köksväxter (bilaga 2). Mängdbehoven varierar starkt mellan olika grödor. Hon pekade på att kunskaperna kring fröodling och möjligheterna att få ekonomi på uppförökningen är centrala för att insatserna ska kunna lyckas. Inte minst råder det ett kunskapsglapp gällande vikten av god utsädesrensning. Hon framhöll också att en omarbetning och nytgåva av boken *Klint Karins kålrot och Mor Kristins böna* vore på sin plats; den är slut på förlaget.

Annika instämde i utmaningarna kring småskalig växtproduktion och regelverket kring växtpass och distribution av förökningsmaterial. **Jan** bekräftade hur dyrt det är att föröka små volymer, och föreslog en kontakt med den norska bruksgenbanken ör att ta del av deras erfarenheter. **Jens** påminde om att ett nytt kommissionsförslag gällande saluföring av förökningsmaterial är under uppsegling; det tidigare – som förkastades – innehöll lättnader för småproducenter. Helena höll med om att en nytgåva av *Klint Karin* verkligen vore på sin plats, men att det råder brist på resurser.

4. Angående jubileumsaktiviteter

Helena redogjorde för den tidigare planeringen av programmets 20-årsjubileum och de svårigheter som pandemin har förorsakat. Mot bakgrund av att SLU inte tillåter några större evenemang skjuts firandet till juni 2022, och slås då ihop med ett förse- nat firande av Nationella genbankens 5-årsjubileum.

5. Aktörernas informationsrunda

i. SLU/Samordning

Helena meddelade att verksamhetsberättelsen för 2020 nu är klar, godkänd och strax publicerad på webben. Hon har vidare gjort en omfattande översyn av personalläget vid Nationella genbanken och konstaterade ett övertidsuttag på mer än 500 timmar under 2020 vilket i längden är ohållbart; därför har mer deltidsanställd fältpersonal rekryterats. Avslutningsvis informerade hon om ytterligare finansiering från Naturvårdsverket för arbetet med SKUD:s författargränssnitt, planeringen för 2021 och arbetets slutförande.

ii. Aktörerna

- **Statens fastighetsverk (Anders):**

SFV:s arbete för den odlade mångfalden är långsiktigt, inte minst eftersom myndigheten förvaltar kulturhistoriskt värdefulla fastigheter samt stora jordbruks- och skogsegendomar – Anders föreslog därför en närmare dialog med Skogsstyrelsen om den lämpligaste förvaltningen. Arbetet i de klonarkiv som

myndigheten ansvarar för går vidare gälladen skötsel, etikettering och eventuella kompletteringar. Flera lindalléer (bland annat vid Skokloster slott) håller på att restaureras, och Lövestabruks barockpark i Uppland planteras nu parklindor med anor från 1700-talet som ersättningsträd för de almar som har gått ut.

- **De botaniska trädgårdarna (Annika):**

Trädgårdarna är inne i en intensiv tid just nu; angelägna ämnen (odlad/biologisk mångfald, invasiva främmande arter) diskuteras virtuellt. Diskussionen kring genetisk mångfald i trädgårdarna är också intensiv, och den kopplar till nya krav på växtpass, växters sundhet och utmaningarna kring byte av växtmaterial. Bergianska trädgården är nu öppen för publik, och i Göteborg pågår stora växthusbyggen; där behöver man f.ö. nyanställa två trädgårdsmästare. Flera av klonarkiven under trädgårdarna har nu utökat sina samlingar med rosor och lökväxter.

- **Skogsstyrelsen (Sanna):**

Skogsstyrelsen har tagit fram en intern policy för förnyring och förnyrningsavverkning. Av den framgår vikten av att hållbart bruka skogsgenetiska resurser bland annat genom att använda fler trädslag och skogsodlingsmaterial från flera frökällor för att bättra hantera förändringar i klimat och skadegörare. Det finns en genetisk variation i mottaglighet till flera svampsjukdomar som askskottsjuka, rotröta och törskatesvamp, alla medför stora förluster av träd och forskning pågår för att bättre förstå och hantera genetiska orsaker. För övrigt är samverkan med SLU:s miljöövervakning i startgropen. Tanken är att undersöka förutsättningar för en genetisk övervakning av prioriterade skogsträd.

- **Lantmännen Lantbruk (Bo):**

LL har nyligen rekryterat tre nya växtförädlare och en fjärde är på gång. Styrelsen har godkänt en större investering för genomisk selektion med hjälp av kopplade markörer, framför allt i havre men också avsett för höst- och vårvete. Satsningen på 30 milj. kr, som sätts våren 2022 och har målsättningen ett CO₂-neutralt jordbruk 2050, kommer även att inbegripa s.k. *speed breeding* i odlingskammare. Annars pågår vårsådden för fullt, och flera projekt är på gång inom Grogrund däribland ett om historiska spannmålssorter.

- **SLU/Nationella genbanken (Karin):**

Nationella genbanken medverkade i år på den digitala trädgårdsmässan med flera seminarier, både på den fria och på den kostnadsbelagda scenen; statistiken över deltagandet är ännu inte helt klar. Den nya kursen *Trädgårdsväxternas gröna kulturarv* engagerar flera i personalen som föreläsare. Nya sorter inom Grönt kulturarv® för 2021 omfattar bourbonros 'Pipar Hans', pepparrot 'Wallen' samt parklindarna KRISTINA®E och 'Övedskloster' E; därutöver är tre tulpsorter på gång. Flera böcker ligger i pipelinen och närmast i tur väntar de om genbankens popplar, pelargonerna och rosorna. Karin avslutade med att uppmana alla att följa Nationella genbankens Instagramkonto!

- **Naturvårdsverket (Björn-Axel):**

I år har Naturvårdsverket kunnat bidra med 800 tkr till arbetet med SKUD som särskilt ska användas för att utveckla författargränssnittet. Gällande invasiva

främmande arter (IAS) fokuseras arbetet gränsdragningar mellan stat och kommun samt mellan offentligt finansierade åtgärder och åtgärder på privat mark. Slutligen har ett yttrande tagits fram vad gäller odling av inhemska orkidéer.

Ulf undrade när den nationella listan över IAS kan förväntas och enligt Björn-Axel först i mitten av 2022. I höst kommer troligen en hearing att genomföras och i slutet av året förväntas ett förslag att lämnas till regeringen.

- **Friluftsmuseerna (Gustav):**

Landets 35 friluftsmuseer, varav många som klonarkivsvårdar med starka kopplingar till programmet, har överlag varit öppna under den pågående pandemin. Kulturens Östarp – Skånes andra kulturreservat som ligger mellan Veberöd och Sjöbo – firar 100 år 2024; förutom att bevara och sköta det omgivande kulturlandskapet har Östarp även ett mandat att bevara husdjurens genetiska kulturarv, vilket torde vara unikt. En konferens med inriktning mot levande samlingar, och anordnad inom ramen för Association for Open-Air Museums – ICOM, har pga. pandemin skjutits på till 2022. Annars är museerna involverade i frågor rörande resiliens i produktionssystemen, och däribland en studie över äldre skötselmetoder.

På en fråga om statusen vid Julita lantbruksmuseum berättade Gustav att all publik verksamhet har upphört och att bemanningen därför är låg.

- **LRF Trädgård (Maja):**

Genom finansiering via Grogrund har Elitplantstationen (EPS) nu fått i uppdrag att under fyra år inleda och bedriva provningsverksamhet för minst tre olika slag av trädgårdsgrödor; rekryteringen av koordinatören för verksamheten är nu avslutad. LRF deltar i den EU-finansierade plattformen [Green Cities for a Sustainable Europe](#), med inriktning mot hälsa, klimat, biologisk mångfald, ekonomi och social sammanhållning.

- **Fritidsodlingens riksorganisation (Ulf):**

I augusti firar [Koloniträdgårdsförbundet 100 år](#) och planerar därför under hösten en rad jubileumsseminarier. Mycket av FORs verksamhet kretsar annars kring olika aspekter av att gynna biologisk mångfald i trädgårdarna och årets fokus ligger på vatten och dammar (besök gärna [rikaretradgard.se](#)). Andra aktiviteter handlar om mulmholkar och Årets trädgårdskryp. När det gäller IAS har man erhållit finansiering från Nordiska ministerrådet för en särskild satsning riktad till ungdomar. Slutligen berättade Ulf om ett samarbete med Jordbruksverket som handlar om engagera ”medborgarforskare” för att hitta karantänskadegörare – intresset är mycket stort!

Anders kommenterade om det omfattande koloniträdgårdsområdet i Landskrona, där Statens fastighetsverk arbetar med riktlinjer för att behålla det ursprungliga växtmaterialet och utformningen av området. När det gäller landets residens börjar några länsstyrelser visa ett intresse för det arbete som Statens fastighetsverk har utfört för att behålla äldre växtmaterial och gynna den biologiska mångfalden.

- **SLU (Jonatan):**

Odlad mångfald och användning av växtgenetiska resurser får allt större undervisningsutrymme i form av nya kurser, vilket är glädjande. Växtmaterialet på

Balsgård ska flyttas till Alnarp, men utredningen ännu inte helt avslutad; det finns ett behov av att vidga bevarandeperspektivet och vilka behov materialet ska fylla (urval, forskning, undervisning). Jonatan såg fram emot mer forskning kring Pom-materialet och då inledningsvis utifrån ett naturvetenskapligt perspektiv. Vad gäller universitetets så kallade tredje uppgift gör Pom-gruppen ett fint arbete och här skulle SLU kunna göra mer – inte bara genom att sprida engagemang utan också genom praktisk odling.

- **Riksantikvarieämbetet (Åsa T):**

Inför hösten planeras en kurs inom nordlig fodertäkt respektive två inom skogsbyte, de senare i samarbete med CBM, Skogsstyrelsen, Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet. Vägledningen [Fria eller fälla](#), om avvägningar vid hantering av träd i offentliga miljöer, har nu reviderats och den hoppas man ska vara till god hjälp. Myndigheten deltar annars i den löpande utvärderingen av CAP:s miljöeffekter (under Jordbruksverket) liksom Naturvårdsverket nya regeringsuppdrag kring genomförandet av det nya ramverket för Konventionen om biologisk mångfald. Slutligen håller Hantverkslaboratoriet under Göteborgs universitet att inom serien *Skötsel av historiska trädgårdar* ta fram en skrift om fruktträd.

- **NordGen (Jan):**

Många saker händer just nu på NordGen: spadtaget för den nya institutionsbyggnaden har tagits, det gamla s.k. Trädgårdslaboratoriet kommer 2021-2023 att byggas om för genbankens räkning, 11 mkr har erhållits från Novo Nordisk-fonden för att flytta baslagret från Årslev till Flakkebjerg (under Aarhus Universitet), och ytterligare 10 mkr har skjutits till för att under fyra år få undan den s.k. backloggen (föröknings- och föryngringsskulden). Efter hanteringen av backloggen kommer arbetet växlas över till att med hjälp av fältdata och genetisk analys beskriva sorterna.

NordGen har deltagit i två projekt finansierade av Jordbruksverket, ett om virusrensning av äldre potatissorter, och ett om enkorns- respektive emmervete; det senare är nu i sluttampen och har avslöjat stor genetisk variation vad gäller vissa kvalitetsegenskaper – materialet är nu under uppförökning. Vad gäller det nordiska PPP-projektet har medel avsatts för vårvete, äpple och fenotypning; eventuellt kommer också ett potatisprojekt att finansieras.

- **FSS (Erik):**

Föreningen firade under 2020 sitt 100-årsjubileum, bland annat med att göra [flera kortfilmer](#), men firandet fortsätter under året. Man har även medverkat i den omarbetade upplagan av *Fria och fälla*.

Den efterföljande diskussionen kom att handla om aspekter kring bevarande av värdefulla parkträdsindivider (jfr. fruktträdens s.k. moderträd) och betydelsen av generationsväxling.

- **SPS (Mats):**

Mats upplyste gruppen om att mellan 350 och 700 frukt- och bärsorter går att odla upp till zon 7, en imponerande siffra. Den pågående pandemin tycks ha

ökat intresset för fruktträdsfrågor som ympning, beskärning och sortbestämning. Sällskapet letar just nu efter nya lokaler till sitt kansli med plats för det stora biblioteket. Avslutningsvis berättade han att päronpomologin är på gång.

- **Föreningen Sesam (Florian):**

Föreningen har nu fler än 2 000 medlemmar. Under det gångna året har alla publika träffar ställts in och i stället har man utvecklat digitala fröodlingskurser. Därutöver har arbetet omfattat att ta fram den nya årsboken och att inrätta ett nytt skrå för övriga baljväxter (sparrisärt, lupin, m.fl.). Åldermän finns nu till alla övriga skrån. Annette Hägnefelt/NordGen har gått igenom och granskat sorterna i den s.k. skråkistan. Florian nämnde även att föreningen har ett visst samarbete med den norska systerorganisationen Kvann kring vissa växtslag.

6. Information från pågående projekt

i. Vandringsutställning 2021-2022

Jens informerade om den vandringsutställning om vilda kulturväxtsläktingar som tagits fram inom ramen för det samnordiska projektet *Nordic crop wild relative network – conservation for a more resilient Nordic agriculture* (bilaga 1). Utställningen är tänkt att visas på sex olika platser i landet. En informationsfolder på svenska och engelska har också tagits fram.

ii. ”Naturbaserade lösningar”

Anna Palmé/NordGen informerade om ett nytt fyraårigt och samnordiskt projekt rörande kulturväxtsläktingar (bilaga 3) – *Conservation and sustainable use of genetic resources in the Nordic countries* – som fått finansiering från Nordiska ministerrådet. Projektet kommer bland annat att omfatta insamlingar av frö, genetisk populationsanalys, klimatmodellering, samt ett avsnitt kring förvaltning och policy. Under projektet kommer flera workshoppar att anordnas varav den första under senhösten 2021.

iii. ”Access and rights to genetic resources: a Nordic approach (II)”

År 2003 antogs ministerdeklarationen om materialet i dåvarande Nordiska genbankens samlingar (*Kalmardeklarationen*). Jens berättade att ett nytt projekt nu har inletts för att, mot bakgrund av de senaste årens intensiva internationella utveckling, se över om det finns skäl att ändra den nordiska policyn för genetiska resurser. Projektet kommer att slutredovisas under innevarande år.

7. Om pågående internationella processer av vikt för programmet

Jens informerade om några pågående processer av relevans för programmet (bilaga 1), däribland EU-kommissionens förslag till strategi för biologisk mångfald som för första gången nämner vikten av genetisk diversitet. Ett intensivt arbete pågår fram till halvårsskiftet för att både ta fram en gemensam europeisk strategi för genetiska resurser och sektorsvisa strategier för växter, skog och djur¹.

---

¹ Läs gärna i [Biodiverse nr. 1, 2021](#)

Vid EU:s ministerråds möte 31 maj kommer de beställda rapporterna om (1) nytt saluföringsdirektiv och (2) nya förädlingstekniker att diskuteras, liksom kommissionens förslag till process.

8. Övriga frågor

Inga övriga frågor anmäldes.

9. Nästa möte

Höstens möte i referensgruppen hålls 26 oktober i Jordbruksverkets nya lokaler i Jönköping (Skeppsbrogatan 2). Den som önskar kan delta digitalt.

Bilagor: 1. Information från Jordbruksverket
          2. Från genbanksmängd till utsädesvolym (Agneta Börjeson)
          3. Nordiskt samarbete kring vilda kulturväxtsläktingar (Anna Palmé)

Sändlista:

Referensgruppen för odlad mångfald

Carin Bunnvik, Jordbruksverket

Agneta Börjeson, Röttle natur och kultur

Anna Palmé, NordGen